

УДК 341.96:338.47

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.41>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТРАНСПОРТНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Панченко В.В.,*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного судочинства, арбітражу
та міжнародного приватного права**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0002-9348-4547***Матвєєва А.В.,***кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри цивільного судочинства, арбітражу
та міжнародного приватного права**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0002-6276-6912*

Панченко В.В., Матвєєва А.В. Правове регулювання міжнародної транспортної сфери в умовах євроінтеграції.

У статті проводиться науково-практичне дослідження організаційно-правових питань інтеграції транспортної системи України як до європейської, так і світової транспортних систем з метою формування та подальшого розвитку єдиної транс'європейської транспортної мережі.

Проаналізовано міжнародні документи Європейського Союзу та національного законодавства України у міжнародній транспортній сфері задля виокремлення проблемних питань, пошуку дієвих організаційно-правових механізмів їх вирішення та пріоритетних форм співробітництва в цій сфері.

Виявлено, що основні концепції, шляхи досягнення мети та, навіть, конкретні дії щодо створення сучасної транспортної мережі окреслені у стратегії Європейської Комісії «Транспорт – 2050: дорожня карта з формування Єдиного європейського транспортного простору – на шляху до конкурентоспроможної та ресурсноєфективної транспортної системи» – «Біла книга - 2011».

Зазначено одну з основних цілей співпраці відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, та сформовано її змістовне наповнення.

Наголошено, що ситуація з євроінтеграцією в міжнародній транспортній сфері залишається складною і це є негативним явищем й спільною відповідальністю Уряду і Парламенту щодо зобов'язань імплементації Україною обов'язкових та безпосередньо пов'язаних з ними регламентів та директив Європейського Союзу.

Запропоновано необхідні кроки впровадження організаційно-правового механізму євроінтеграційних процесів щодо лібералізації міжнародних перевезень та розвитку міжнародної транспортної сфери з Європейським Союзом та його державами-членами, якими може стати укладення двосторонніх угод між Україною та Європейським Союзом щодо спрощення дозвільної системи між Україною та державами-членами Європейського Союзу для транзитних перевезень транспортом, внесення відповідних змін до вже діючих двосторонніх угод стосовно умов транзитних перевезень вантажів між Україною та державами-членами Європейського Союзу, в цілому вирішення питань щодо зобов'язань імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, у сфері інфраструктури, прискорення етапів реформування в Україні в рамках виконання Угоди про асоціацію, зокрема, схвалення парламентом євроінтеграційних законопроектів у сфері транспортної інфраструктури.

Ключові слова: платформа «Східне партнерство», євроінтеграція, міжнародні документи, міжнародне співробітництво, Європейський Союз, транс'європейська транспортна мережа, Угода про асоціацію.

Panchenko V.V., Matvieieva A.V. Legal regulation of the international transport sphere in the conditions of European integration.

The article conducts a scientific and practical study of the organizational and legal issues of the integration of the transport system of Ukraine into both European and world transport systems with

the aim of forming and further developing a single trans-European transport network.

The international documents of the European Union and the national legislation of Ukraine in the international transport sphere were analyzed in order to identify problematic issues, search for effective organizational and legal mechanisms for their solution and priority forms of cooperation in this sphere.

It was revealed that the main concepts, ways to achieve the goal and even specific actions regarding the creation of a modern transport network are outlined in the strategy of the European Commission "Transport - 2050: road map for the formation of the Single European transport space - on the way to a competitive and resource-efficient transport system" - "White book - 2011".

One of the main goals of cooperation in accordance with the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand, was specified, and its content was formed.

It was emphasized that the situation with European integration in the international transport sphere remains difficult and this is a negative phenomenon and a joint responsibility of the Government and the Parliament regarding the obligations of Ukraine's implementation of mandatory and directly related regulations and directives of the European Union.

The necessary steps for the implementation of the organizational and legal mechanism of European integration processes regarding the liberalization of international transportation and the development of the international transport sphere with the European Union and its member states are proposed, which can be the conclusion of bilateral agreements between Ukraine and the European Union on the simplification of the permit system between Ukraine and the member states of the European Union. of the Union for transit transportation by transport, making appropriate changes to already existing bilateral agreements regarding the conditions of transit transportation of goods between Ukraine and the member states of the European Union, in general, resolving issues regarding the obligations of implementing the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand, in the field of infrastructure, acceleration of the stages of reform in Ukraine within the framework of the implementation of the Association Agreement, in particular, the approval by the parliament of European integration bills in the field of transport infrastructure.

Key words: Eastern Partnership platform, European integration, international documents,

international cooperation, European Union, trans-European transport network, Association Agreement.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення євроінтеграційний шлях визначається абсолютно виправданим зовнішньополітичним пріоритетом нашої держави, що здійснюється побудовою взаємовідносин економіко-правової визначеності між Україною та Європейського Союзу. Основні принципи формату відносин, на яких відбувається налагодження взаємозв'язків, закріплені в одному із важливих міжнародних документів – Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 року [5]. Стратегічними напрямками є системне економіко-правове реформування в Україні, поглиблення та розширення вільної торгівлі, що визначають правову основу для переміщення як товарів, послуг, так і капіталів, спрямовану на поетапні економічні кроки України до ринку Європейського Союзу. Реалізація стратегічних напрямів пов'язана зі складними проблемами, породженими розвитком транспорту поза кордонами держави. Відкриття ринків у сфері міжнародних транспортних послуг, продукції та інвестицій залишається високим пріоритетом.

Транспортні послуги відіграють важливу роль як у підвищенні якості рівня життя громадян держави, так і розширенні можливостей розвитку економіки. Саме транспорт є складовим елементом всіх торговельних переговорів, а транспортна сфера є визначальною у розвитку співпраці України та Європейського Союзу. Як закріплено у Національній транспортній стратегії України на період до 2030 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 року [1], транспортна галузь є однією з базових галузей економіки, має розгалужену залізничну мережу, розвинуту мережу автомобільних шляхів, морські порти та річкові термінали, аеропорти та широку мережу авіаційних сполучень, вантажних митних терміналів, що створює необхідні передумови для задоволення потреб користувачів транспорту у наданні транспортних послуг та розвитку бізнесу. Зазначена Стратегія передбачає інфраструктурну євроінтеграцію та має повну підтримку європейських партнерів.

Таким чином, визначаючи актуальність зазначеного питання, є обґрунтована необхідність дослідження організаційно-правових питань інтеграції транспортної системи України як до європейської, так і світової транспортних систем з метою формування та подальшого розвитку єдиної транс'європейської транспортної мережі.

Стан опрацювання досліджуваної проблематики правового регулювання міжнародної транс-

портної сфери в умовах євроінтеграції вказує на її актуальність та важливість як в теоретичному розумінні, так і в практичному застосуванні, здійснюється вченими та практиками, серед яких Гайдюлін О.О., Гіжевський В.К., Ківалов С.В., Кузнецов С.А., Кундрік Р.С., Мілошевич А.В., Муравйов В.І., Остапенко О.І., Развадовський В.І., Шульженко Ф.П. та інші.

Метою статті є дослідження міжнародної транспортної сфери в умовах євроінтеграції, системний правовий аналіз міжнародних документів Європейського Союзу та національного законодавства України у міжнародній транспортній сфері задля виокремлення проблемних питань, пошуку дієвих організаційно-правових механізмів їх вирішення та пріоритетних форм співробітництва в цій сфері.

Виклад основного матеріалу. За ініціатииви Європейського Союзу у 2009 році створена ефективна платформа «Східне партнерство», яка поширюється на 28 держав-членів Європейського Союзу та шість східноєвропейських сусідів, зокрема, Україну. Платформа «Східне партнерство» ґрунтується на співробітництві Європейського Союзу з державами-партнерами та багатогранній взаємодії з метою поглиблення співпраці держав з Європейським Союзом, удосконалення та розробки правової бази у відповідності умовам сьогодення через заміну угод про партнерство та співробітництво на угоди про асоціацію, створення поглиблених та всеохоплюючих зон вільної торгівлі, лібералізацію візового режиму, в тому числі, покращення транспортних сполучень між зазначеними державами. Все це здійснюється шляхом обміну інформацією та досвідом реформування, сприяє налагодженню безпосередніх зв'язків між експертами різних держав та Європейського Союзу, встановлення контактів між неурядовими організаціями та сприяння їхньому діалогу з органами державної влади, зокрема, національна платформа об'єднує більше 150 неурядових організацій України.

Нарешті, у 2011 році в межах напряму економічної інтеграції та наближення до політик Європейського Союзу була створена транспортна панель «Східного партнерства», метою якої є освітлення тенденцій розвитку транспортної політики Європейського Союзу та можливість взаємодії у різних видах транспорту. Так, основні концепції, шляхи досягнення мети та, навіть, конкретні дії щодо створення сучасної транспортної мережі окреслені у стратегії Європейської Комісії «Транспорт – 2050: дорожня карта з формування Єдиного європейського транспортного простору – на шляху до конкурентоспроможної та ресурсноєфективної транспортної системи» – «Біла книга - 2011» [3].

Стратегія Європейської Комісії є підґрунтям розробки відповідних законопроектів, що нада-

дуть можливість підвищення конкурентоспроможності європейської транспортної системи зі скороченням залежності від імпорту енергоносіїв, обсягів шкідливих викидів.

Європейською Комісією в оновленому підході до співробітництва у сфері транспорту визначено основні вектори співробітництва Європейського Союзу з сусідніми регіонами щодо поширення єдиного європейського повітряного простору на сусідні регіони, лібералізації водних транспортних перевезень з можливістю подальшого вільного морського пересування на європейських кордонах та створенням ефективного механізму системи перевезень внутрішніми водними шляхами. Не менш вагомим є вектор підвищення ефективності перевезень через спрощення процедур перетину кордону як автомобільних, так і залізничних перевезень із врегулюванням питань розбудови залізничної інфраструктури, дотримання міжнародних стандартів технічної безпеки та захисту навколишнього середовища.

Реалізація розширення, розбудови та вдосконалення інфраструктурної транспортної мережі поза кордонами Європейського Союзу можливо шляхом визначення транспортних сполучень, пріоритетних проектів та джерел фінансування, що передбачає створення належної організаційно-правової бази з економічно ефективними складовими.

Отже, очікуваними результатами зазначених завдань щодо Єдиного Європейського транспортного простору є, по-перше, поєднання інформаційної, транспортної, комунікаційної, енергетичної та транс'європейської мереж; по-друге, затвердження єдиного транспортного документа в електронній формі; по-третє, налагодження взаємодії різних видів транспорту, по-четверте, створення мультимодальних операторів держав-членів ЄС та держав-партнерів.

Продовженням організаційно-правового розвитку міжнародної транспортної сфери було прийняття у 2013 році Регламенту (ЄС) 1315/2013 Європейського Парламенту і Ради від 11 грудня 2013 року Про настанови Євросоюзу щодо розвитку транс'європейської транспортної мережі [2]. Стратегія транс'європейської транспортної мережі має враховувати те, що не тільки держави-члени відповідають за розбудову та утримання транспортної інфраструктури, а й організації приватного сектору почали відігравати певну роль в імплементації мультимодальної транс'європейської транспортної мережі та в інвестуванні міжнародної транспортної сфери.

У Додатку до Регламенту включено регіональну транспортну мережу «Східного партнерства», яка була затверджена спільною декларацією відповідно до Майбутнього співробітництва у сфері транспорту в рамках «Східного партнерства», підтверджуючи поєднання країн «Східного пар-

тнерства» з державами-членами Європейського Союзу.

Відповідно до Спільної декларації у сфері транспорту Україною проводиться робота щодо включення внутрішніх водних шляхів до регіональної мережі TEN-T згідно до критеріїв та вимог, визначених у Регламенті (ЄС) No 1315/2013 Європейського Парламенту та Ради. Такі планування та розвиток транс'європейської транспортної мережі сприяють досягненню злагодженого функціонування внутрішнього ринку, зміцнення міжнародної економіки в цілому.

Необхідно вказати на те, що зазначені цілі були закріплені у Стратегії соціально-економічного розвитку Європейського Союзу до 2020 року та у Плані розвитку єдиного європейського транспортного простору — на шляху до конкурентоспроможної та ресурсоефективної транспортної системи до 2050 року щодо забезпечення транспортування, сприяння подальшому економічному зростанню та конкурентоспроможності як приватних осіб, так і держав.

В Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 року [5] зазначено одну з основних цілей співпраці і сформульовано її як, по-перше, сприяння реструктуризації та оновленню транспортного сектору України і поступовій гармонізації діючих стандартів та політики з існуючими в Європейському Союзі, зокрема шляхом впровадження заходів, викладених у Додатку до цієї Угоди, без шкоди для зобов'язань, що випливають з окремих транспортних угод, укладених між Сторонами. По-друге, спрямування на покращення руху пасажирів та вантажів, зростання транспортних потоків між Україною, Європейським Союзом і третіми країнами регіону за рахунок усунення адміністративних, технічних, прикордонних та інших перешкод, покращення транспортної мережі та модернізації інфраструктури, зокрема на головних транспортних осях, які з'єднують Сторони. При цьому така співпраця включає заходи, спрямовані на спрощення перетину кордонів.

У 2015 році результатами Ризького Саміту в межах платформи «Східне партнерство» було схвалення Спільної заяви, у якій зазначено важливість підписання Угоди між Україною та ЄС про Спільний авіаційний простір [4], як доречі це і передбачено Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 року.

У 2016 року Європейською Комісією обговорювались реформи у міжнародній транспортній сфері з урахуванням визначених пріоритетів відповідно до транспортної стратегії «Транспорт –

2050: дорожня карта з формування Єдиного європейського транспортного простору – на шляху до конкурентоспроможної та ресурсоефективної транспортної системи» – «Біла книга - 2011», де особливу увагу було приділено стратегії розвитку внутрішніх водних шляхів в Україні з подальшою перспективою включення до регіональної транспортної мережі TEN-T.

Того ж року у м. Одеса відбулася Міжнародна Транспортна Конференція 2016 «Інтегровані транспортні коридори Європа – Азія», дискусією якої були питання розвитку міжнародних транспортних коридорів, зокрема, напрями стратегії України з їх розвитку та організацію безперешкодного руху товарів для всіх видів транспорту, ефективного сполучення між державами як шлях до нових торгових відносин, їх вплив на формування міжнародних транспортних мереж, між представниками Європейського Союзу, Європейської економічної комісії ООН, ОБСЄ, Європейського інвестиційного Банку, Світового банку, Європейського Банку Реконструкції та Розвитку і представниками міністерств транспорту, компаній різних видів транспорту та операторів міжнародних перевезень, урядових і неурядових організацій учасників «Східного Партнерства» тощо.

Результатом таких обговорень було прийняття Спільної Декларації щодо досягнутих узгоджень розбудови інтегрованих транспортних сполучень між державами для забезпечення належного рівня міжнародної торгівлі.

Державами «Східного партнерства», державами-членами Європейського Союзу та Європейською Комісією у 2016 році схвалено рішення поширення транс'європейської транспортної мережі – TEN-T на сусідні з Європейським Союзом держави, в тому числі Україну. Так, наступним кроком для України став Брюссельський саміт, завдяки якому у 2017 році Україна була включена до індикативних карт Європейської транспортної мережі TEN-T. Не менш важливим на цьому саміті було визначення цілей та програм, з подальшим нормативним забезпеченням ефективних організаційно-правових механізмів щодо розвитку транспортних зв'язків до 2030 року за допомогою довгострокових інвестицій, спрямованих на забезпечення з'єднання держав між собою та Європейським Союзом. Саме це сприятиме як виходу України на ринок Європейського Союзу, так і розвитку інвестиційних проектів на внутрішньому ринку України.

Згодом в Україні у 2017 році відбулось підписання важливих міжнародних документів, а саме, Меморандум про співробітництво між залізничними компаніями України, Грузії та Азербайджану щодо спільної експлуатації постійного залізнично-поромного сполучення ЄС – Україна – Чорне море – Грузія – Азербайджан – Ка-

спійське море – країни Азійського регіону з використанням поромів, які знаходяться в сфері управління ПАТ «Укрзалізниця» та Меморандум про взаєморозуміння ДП «Адміністрація морських портів України» з компанією China Harbour Engineering, які надали можливості щодо здійснення інвестування у розвиток портової галузі України та перспектив збільшення вантажопотоку через порти України. Також Україною підписаний Меморандум про взаєморозуміння щодо подальшої співпраці в рамках проекту Via Carpatia, що дозволяє реалізувати транзитний потенціал на шляху між Європою та Азією, модернізуючи транспортну інфраструктуру України.

Незважаючи на певні кроки України, проаналізовані вище, ситуація з євроінтеграцією в міжнародній транспортній сфері залишається складною, наприклад, Проект закону «Про залізничний транспорт» та Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про автомобільний транспорт», Проект Закону про внесення змін до Повітряного кодексу України щодо удосконалення законодавчого врегулювання у сфері безпілотних повітряних суден цивільної авіації та інші, які розроблялись на виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, не прийняті та повернуті на доопрацювання, хоча пройшли численні обговорення українськими та європейськими експертами. І це є негативним явищем й спільною відповідальністю Уряду і Парламенту щодо зобов'язань імплементації Україною обов'язкових та безпосередньо пов'язаних з ними регламентів та директив Європейського Союзу.

Отже, необхідними кроками впровадження організаційно-правового механізму євроінтеграційних процесів щодо лібералізації міжнародних перевезень та розвитку міжнародної транспортної сфери з Європейським Союзом та його державами-членами може стати укладення двосторонніх угод між Україною та Європейським Союзом щодо спрощення дозвільної системи між Україною та державами-членами Європейського Союзу для транзитних перевезень транспортом, внесення відповідних змін до вже діючих двосторонніх угод стосовно умов транзитних перевезень вантажів між Україною та державами-членами Європейського Союзу, в цілому вирішення питань щодо зобов'язань імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, у сфері інфраструктури, прискорення етапів реформування в Україні в рамках виконання Угоди про асоціацію, зокрема, схвалення парламен-

том євроінтеграційних законопроектів у сфері транспортної інфраструктури.

Висновки. Враховуючи, що Україна залучена до процесу євроінтеграції, та, спираючись на реліз сьогодення, співробітництво у транспортній сфері між Україною та Європейським Союзом, що передбачає поступову реалізацію на своїй території спільних правил міжнародних перевезень, зміцнення європейської безпеки і екологічних стандартів, а отже, є важливим розвитком цифрових інфраструктур та інтелектуальних транспортних систем України, визначеною підвищенням безпеки дорожнього руху та зосередженні уваги на екологічності транспортної сфери, майбутніми кроками підвищення авіаційної безпеки та спільним авіаційним простором тощо. Є однією з пріоритетних форм співробітництва щодо організаційно-правового підґрунтя належних умов євроінтеграційних процесів у міжнародній транспортній сфері для вдосконалення порядку розрахунків, дозвільних документів, введення єдиних технічних стандартів, узгодження транспортної політики держави, впровадження рекомендацій та правових норм необхідних при реформуванні зазначеної сфери. Україна, підписавши Угоду про асоціацію, та взявши на себе зобов'язання щодо наближення національного законодавства до законодавства Європейського Союзу, впровадження європейських стандартів та норм, зокрема, у транспортній сфері, має спрямувати всі сили на виконання, передбачених для нашої держави зобов'язань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 27.11.2023).
2. Регламенту (ЄС) 1315/2013 Європейського Парламенту і Ради від 11 грудня 2013 року Про настанови Євросоюзу щодо розвитку транс'європейської транспортної мережі. URL: https://insat.org.ua/files/nav/law/3/reg_1315-2013_uk.pdf (дата звернення: 27.11.2023).
3. Стратегії Європейської Комісії «Транспорт – 2050: дорожня карта з формування Єдиного європейського транспортного простору – на шляху до конкурентоспроможної та ресурсноєфективної транспортної системи». URL: https://brdo.com.ua/wp-content/uploads/2016/01/1_Bilaknyga-transport-plan-rozvytku-yedynogo-yevropey-skogo-transportnogo-prostoru-na-shlyahu-do-konkuretnospromozhnoi-ta-resursoefektyvnoi-.pdf (дата звернення: 27.11.2023).

4. Угода між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони, про спільний авіаційний простір: ратифікована Законом України від 17 лютого 2022 року № 2067-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984> (дата звернення: 27.11.2023).
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифікована Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984> (дата звернення: 27.11.2023).